

Навчально-методичне видання

С.О. Вольська, З.А. Мацишина, О.Г.Панфілова, Н.В. Рублевська

Методичні рекомендації до практичних занять
з дисципліни
**«ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОГО МИСТЕЦТВА ТА
АРХІТЕКТУРИ»**
(частина 1)

Тернопіль-2018

УДК 74 (091)
ББК 85.03 (4/8)
П 16

Рецензенти:

Поберейко О.М. – голова циклової комісії дизайну Тернопільського кооперативного торгівельно-економічного коледжу.

Пічкур М.О. – кандидат педагогічних наук, професор кафедри образотворчого мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Маркович М.М. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Протокол № від*

С.О. Вольська, З.А. Мацишина, О.Г. Панфілова, Н.В. Рублевська

М 16

Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОГО МИСТЕЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ»/ Вольська С.О., Мацишина З.А., Панфілова О.Г., Рублевська Н.В.. – Тернопіль: Вектор, 2018. – 172 с.

У методичних рекомендаціях до практичних робіт з «Історії зарубіжного мистецтва та архітектури» подано основні питання для підготовки до практичних занять з даного курсу, питання для самоконтролю, перелік літератури до кожної теми. Також у даній праці є завдання практично-творчого спрямування, завдяки яким студент не тільки краще зможе запам'ятати теоретичний матеріал, а й розкрити свої художньо-творчі здібності.

Методичні рекомендації рекомендовані студентам мистецьких факультетів, педагогічних коледжів, вчителям образотворчого мистецтва, керівникам художніх студій та шкіл, слухачам курсів підвищення кваліфікації працівників освіти.

**УДК 74 (091)
ББК 85.03 (4/8)**

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Змістовий модуль 1. Виникнення мистецтва та особливості образотворчого мистецтва Стародавнього світу.....	5
<u>Змістовий модуль 2. Мистецтво Середніх віків. Мистецтво епохи Відродження. ....</u>	14
СПИСОК ДЖЕРЕЛ.....	21

ПЕРЕДМОВА

Курс історії зарубіжного мистецтва є однією із базових дисциплін, які необхідні як для фундаментальної гуманітарної освіти, так і для вузькопрофесійної фахової підготовки студентів педагогічних та художніх вузів. Ґрунтовні знання широкого географічного та часового діапазону розвитку мистецтва є невід'ємною умовою підготовки фахівців. Одне з основних завдань курсу – збагнути духовний досвід людства, вивчаючи історію мистецтва. Тому необхідно ознайомитися не тільки з творами мистецтва, але і з біографіями художників, що відображають ідеали свого часу. У методичних рекомендаціях подано основні питання для розгляду на практичних заняттях, питаннях для самоконтролю, орієнтованої літератури та переліку практичних, творчих завдань. Посібник присвячений історії зарубіжного мистецтва від античності до XVI ст., і є першою частиною двотомного видання. У другій частині буде охоплено мистецтво від XVII ст. до наших днів.

Основою вивчення історії образотворчого мистецтва є розвиток навичок сприйняття художнього образу. Звідси основна навчальна мета – розвиток художнього сприйняття. Тому методичка дає можливість краще заглибитися у світ мистецтва, осягнути суть і походження славетних пам'яток. Створюючи якомога більш повну картину розвитку основних етапів західноєвропейського мистецтва, автори намагаються зосередити увагу на найбільш важливих явищах у європейському мистецтві. Саме мистецтво не може розвиватися поза часом і простором, незалежно від історії, релігії, моралі, науки, філософії, від національних особливостей культури тієї країни, де воно має місце. При цьому головним стає не засвоєння студентом низки імен, хронологічних дат, фактів так чи інакше пов'язаних із історією мистецтва. Своє завдання сучасний викладач вбачає у розвитку аналітичних, творчих, креативних здібностей студента, розкріпаченню його творчого потенціалу, вмінні мислити і діяти нетрадиційно. Пріоритетом сучасної навчальної практики безумовно має стати діалог поміж викладачем та студентом, а також – тісний зв'язок творчої практики із засвоєними теоретичними настановами.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

Виникнення мистецтва та особливості образотворчого мистецтва Стародавнього світу.

Практичне заняття №1. Виникнення мистецтва та особливості образотворчого мистецтва Стародавнього світу

Завдання 1.1. Види і жанри мистецтва

1. Характеристика видів мистецтва Специфічні особливості основних видів пластичних мистецтв.
2. Архітектура і стиль епохи. Види і жанри образотворчого мистецтва.
3. Специфіка скульптури як виду мистецтва.
4. Специфіка живопису. Матеріали і техніки монументального та станкового живопису.
5. Графіка. Види графіки за змістом і призначенням: характеристика особливостей. Особливості основних графічних матеріалів і технік.
6. Декоративно-прикладне мистецтво. Специфіка народного мистецтва.
7. Основи мистецтвознавства та наукових досліджень. Робота з джерелами.
8. ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ: зробити лепбук на тему: «Види і жанри мистецтва»

Основні поняття та терміни: мистецтво, архітектура, стиль епохи, живопис, композиція, графіка, скульптура, декоративне мистецтво, народне мистецтво

Рекомендована література:

1. Антонович Е. А. Декоративно-прикладне мистецтво : посібник для студентів художньо-графічного факультету педінститутів / Е. А. Антонович, р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1992. – 271 с. : іл.
2. Бартенев И. А. Очерки истории архитектурных стилей : учебное пособие / И. А. Бартенев, В. Н. Батажкова. – М. : Изобразительное искусство, 1993. – 384 с.
3. Березин А. Д. Рассказы о прекрасном / А. Д. Березин. – М. : Изобразительное искусство, 1999. – 351 с. : ил.
4. Вельфлин Г. Основные понятия истории искусств : проблема эволюции стиля в новом искусстве / Г. Вельфлин. – СПб. : МИФРИЛ, 1994. – 428 с.
5. Історія мистецтв : опорний конспект лекцій / ред. Т. Г. Верета. – Київ : КНТУ, 2009. – 50 с.
6. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.
7. Пасічний А. М. Образотворче мистецтво : словник-довідник. – Тернопіль : Навч. книга–Богдан, 2008. – 216 с.

8. Садохин А. П. Мировая художественная культура : учебник для студентов вузов / А. П. Садохин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 495 с. : ил.

9. Художня культура світу. Європейський культурний регіон / Н. Є. Миропольська, Е. В. Белкіна, Л. М. Масол, О. І. Оніщенко – Київ : Вища школа, 2001. – 191 с.

10. Що? Як? Чому? Світ мистецтва : популярна дитяча енциклопедія. – Харків : Глобус, 1999. – 158 с.

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Народне мистецтво як самостійний феномен культури.
2. Народні традиційні художні промисли.

Питання для самоконтролю:

1. Які художні стилі вам відомі?
2. Охарактеризуйте рельєф, як різновид скульптури.
3. Яка роль композиції у створенні мистецького твору?
4. Дайте характеристику вашого улюбленого виду мистецтва та аргументуйте свій вибір.
5. У чому полягають специфічні риси декоративно-прикладного мистецтва?

Завдання 1.2. Найдавніше мистецтво.

1. Виникнення мистецтва. Мистецтво епохи палеоліту.
2. Мистецтво епохи мезоліту як новий етап у розвитку первіснообщинної творчості. Наскельні зображення неолітичних мисливців, неолітичні петрогліфи.
3. Мистецтво епохи бронзи.
4. Мистецтво епохи заліза. Типи мегалітичної архітектури.
5. ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ: виконати графічні зарисовки до кожної епохи.

Основні поняття та терміни: малі форти, петрогліфи, кургани, мегалітичні споруди, менгіри, дольмени, кромлехи, звіриний стиль

Рекомендована література:

1. Квеннелл М. Первобытные люди. Быт, религия, культура : пер. с англ. / М. Квеннелл, Ч. Квеннелл. – М. : Центрполиграф, 2005. – 238 с.

2. Що? Як? Чому? Світ мистецтва : популярна дитяча енциклопедія. – Харків : Глобус, 1999. – 158 с.

3. История искусства зарубежных стран. Первобытное общество, Древний Восток, античность : учебник для высших учеб. заведений искусства и культуры / под ред. М. В. Доброклонского, А. П. Чубовой. – [Изд.3-е, доп.]. – М. : Изобразительное искусство, 1979. – 214 с. : [167] с. ил.

4. Мириманов В. Б. Первобытное и традиционное искусство / В. Б. Мириманов. – М. : Искусство ; Dresden : Verl. der Kunst, 1973. – 319 с. : ил. – (Малая история искусств).

5. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.

6. Формозов А. А. Памятники первобытного искусства на территории

СССР / А. А. Формозов. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Наука, 1980. – 136 с. – (Страницы истории нашей Родины).

7. <http://www.narratif.narod.ru/im-01.htm>

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Мистецтво і зародження писемності.
2. Особливості мистецтва гальштатської культури.
3. Мистецькі прояви кавказьких культур періоду міді-бронзи.

Питання для самоконтролю:

1. На яку епоху припадає розквіт мистецтва палеоліту?
2. Які основні риси мистецтва первісного ладу?
3. Що вам відомо про круглу скульптуру палеоліту?
4. Що таке петрогліфи?
5. Які типи мегалітичної архітектури з'являються в період міді-бронзи?

Завдання 1.3. Мистецтво Стародавнього Єгипту

1. Витоки давньоєгипетського мистецтва. Домінантна роль архітектури. Формування специфічних єгипетських рис в архітектурі та образотворчому мистецтві.

2. Утворення канонічних систем у скульптурі та живописі. Культ поховання для єгипетського мистецтва. Образ фараона та його оточення в скульптурі Стародавнього царства.

3. Типи храмового будівництва в епоху Середнього царства. Типологія храмів епохи Нового царства. Значення реформи Ехнатона IV для розвитку мистецтва. Пошуки правдоподібності та життєвості зображень і проблема канону. Єгипетське мистецтво за послідовників Ехнатона.

4. ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ: зробити лепбук на тему: «Мистецтво Стародавнього Єгипту», виконати графічні малюнки єгипетських колон.

Основні поняття та терміни: гробниці, мастаби, канонічна система, культ поховання, ушебті, капітель, контррельєф, барельєф, пропілеї, гіпостільна зала, пандус, портик, обеліск.

Рекомендована література:

1. Древние цивилизации = Ancient Civilizations / под ред. Г. М. Бонгард-Левина. – М.: Мысль, 1989. – 479 с.

2. История искусств стран Западной Европы от Возрождения до начала 20 века. Живопись, скульптура, графика, архитектура, музыка, драма, театр. Искусство Раннего Возрождения. Италия. Нидерланды. Германия / сост. А. А. Аникст. – Москва : Искусство, 1980. – 527 с.

3. Матье М. Э. Искусство Древнего Египта / М. Э. Матье. – М. : Искусство, 1970. – 198 с.

4. Павлов В. В. Скульптурный портрет в Древнем Египте / В. В. Павлов. – М. : Искусство ; Л. : Искусство, 1937. – 51, [2] с. : ил.

5. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Типологія храмів епохи Нового царства.
2. Єгипетські скарби у музеях світу.
3. Розписи Помпей та Геракуланума.
4. Ранньохристиянський катакомбний живопис.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення терміну «канон».
2. Які ви знаєте основні скульптурні пам'ятки періоду Стародавнього царства?
3. Яким чином природні умови та світоглядні уявлення визначили особливості архітектури Єгипту?
4. Опишіть основні типи споруд і характер будівельної техніки в Стародавньому Єгипті.
5. У чому особливості мистецтва Амарнського періоду?
6. Якою була еволюція поховальних споруд від Раннього царства до Пізнього періоду?
7. Назвіть відомі вам храмові комплекси Стародавнього Єгипту та вкажіть їх спільні риси.

Практичне заняття №2 Античне мистецтво

Завдання 2.1. Мистецтво Античного світу. Стародавня Греція

1. Витоки грецького мистецтва. Егейська культура та її зв'язок з традиціями Єгипту. Образотворче мистецтво Криту. Особливості Мікенського мистецтва.
2. «Геометричний стиль» гомерівського періоду. Особливості стародавньої грецької архітектури. Система орденів. Типи храмів античної Греції. Розвиток скульптури. Стародавній грецький живопис. Вазопис.
3. Період класики – найвищий розквіт грецького мистецтва. Архітектура і скульптура ранньої класики. Грецька скульптура в період високої класики. Втілення в скульптурі давньогрецького ідеалу духовної та фізичної досконалості людини.
4. Мистецтво пізньої класики. Зростання індивідуалізму, втрата громадянських ідеалів попереднього періоду. Великі майстри грецької скульптури пізньокласичного періоду.
5. Мистецтво еллінізму – новий етап у розвитку грецької культури. Містобудування. Проблема передачі переживань людини та елліністичний портрет.
8. ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ: зробити лепбук на тему: «Стародавня Греція», замалювати схему грецького храму, колон.

Основні поняття та терміни: античний світ, стиль камарес, толос, мегарон, портик, грецький архітектурний ордер, неф, периптер, диптер, акрополь, техніка «енкаустика», «фаюмські» портрети

Рекомендована література:

1. Акімова Л. І. Искусство Древней Греции: геометрика, архаика / Л. І. Акімова. – СПб. : Азбука-классика, 2006. – 400 с.
2. Алпатов М. В. Художественные проблемы искусства Древней Греции / М. В. Алпатов. – М. : Искусство, 1997. – 235 с. : ил.
3. Вишпер Б. р. Искусство Древней Греции / Б. р. Вишпер ; АН СССР, Ин-т истории искусств М-ва культуры СССР. – М. : Наука, 1972. – 270 с., 74 л. ил.
4. Дворжак М. История итальянского искусства в эпоху Возрождения : курс лекций : [в 2 т.] : пер. с ит. Т. 1. XIV и XV столетие / М. Дворжак. – Москва : Искусство, 1978. – 177 с. : 120 л. ил.
5. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств : очерки. Вып. 1. От древнейших времен по XVI в. / Н. А. Дмитриева. – М. : Искусство, 1987. – 320 с.
6. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.
7. Ривкин Б. И. Античное искусство / Б. И. Ривкин. – М. : Искусство, 1972. – 356 с. : ил. – (Малая история искусств).
8. Садохин А. П. Мировая художественная культура : учебник для студентов вузов / А. П. Садохин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 495 с. : ил.
9. Соколов Г. И. Искусство Древней Греции / Г. И. Соколов. – М. : Изобразительное искусство, 1980. – 271 с.
10. Чубова А. П. Античная живопись / А. П. Чубова, А. П. Иванова. – [М. : Искусство, 1966]. – 194 с. : 92 л. ил.
11. Що? Як? Чому? Світ мистецтва : популярна дитяча енциклопедія. – Харків : Глобус, 1999. – 158 с.

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Нові риси елліністичної скульптури в рельєфах Пергамського вівтаря.
2. Творчість Фідія – знаменитого архітектора та скульптора періоду класики.
3. Порівняльна характеристика мистецьких шкіл Стародавньої Греції.

Питання для самоконтролю:

1. Вкажіть назву найбільшого палацу о. Крит.
2. Що таке акрополь?
3. Вхід до акрополя якого міста оздоблюють «Ворота левиць»?
4. Вкажіть найвизначніший твір скульптора Мирона.
5. Фасад до якого храму оздоблює портик каріатид?
6. Якому грецькому ордеру притаманні так звані «волюти»?
7. Назвіть придворного скульптора Олександра Македонського, який виконував портрети великого полководця.
8. У якому музеї знаходиться статуя Нікі Самофракійської?

Завдання 2.2. Мистецтво Античного світу. Стародавній Рим

1. Особливості етрусської художньої культури. Мистецтво Римської

республіки, його практично-розсудливий характер. Домінантна роль громадянської, утилітарної архітектури. Відмінності римського храму від грецького. Розвиток нової будівельної техніки. Розвиток ордерної системи. Римський форум. Типи римського житла.

2. Розквіт скульптурного портрету в Стародавньому Римі. Культ предків у римському мистецтві.

3. Мистецтво Римської імперії. Архітектура Риму як головного міста держави. Колізей і Пантеон – вершини римського будівельного мистецтва. Тема тріумфу в римській архітектурі. Риси історичного розповідного скульптурного рельєфу. Еволюція римського портрету.

4. ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ:

Основні поняття та терміни: склепіння, базиліка, римський храм, інсули, домуси, форум, ротонда, амфітеатр, терми, тріумфальна арка, акведук, психологічний скульптурний портрет, міми

Рекомендована література:

1. Бартенев И. А. Очерки истории архитектурных стилей : учебное пособие / И. А. Бартенев, В. Н. Батажкова. – М. : Изобразительное искусство, 1993. – 384 с.

2. Всеобщая история искусств: в 6 т. – М. : Искусство, 1956–1964. – 6 т.

3. История искусства зарубежных стран. Первобытное общество, Древний Восток, античность : учебник для высших учеб. заведений искусства и культуры / под ред. М. В. Доброклонского, А. П. Чубовой. – [Изд.3-е, доп.]. – М. : Изобразительное искусство, 1979. – 214 с. : [167] с. ил.

4. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.

5. Ривкин Б. И. Античное искусство / Б. И. Ривкин. – М. : Искусство, 1972. – 356 с. : ил. – (Малая история искусств).

6. Сидорова Н. А. Искусство Эгейского мира / Н. А. Сидорова ; ред. И. А. Шкирич ; худ. А. Т. Ясинский. – М. : Искусство, 1972. – 227 с.

7. Соколов Г. И. Искусство Древнего Рима / Г. И. Соколов. – М. : Искусство, 1971. – 231 с. – (Очерки истории и теории изобразительных искусств).

8. Соколов Г. И. Искусство Древней Греции / Г. И. Соколов. – М. : Изобразительное искусство, 1980. – 271 с.

9. Соколов Г. И. Олимпия / Г. И. Соколов. – 2-е изд. – М. : Искусство, 1981. – 214 с. : ил.

10. Чубова А. П. Античная живопись / А. П. Чубова, А. П. Иванова. – [М. : Искусство, 1966]. – 194 с. : 92 л. Ил.

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Технології Стародавнього Риму.
2. Ранньохристиянський катакомбний живопис.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть скульптуру, яку вважають символом Риму.
2. Періодизація римського мистецтва.

3. Що спорудив архітектор Аполлор Дамаський у період правління імператора Траяна?

4. Вкажіть єдину збережену до наших днів кінну статую Стародавнього Риму.

5. Що собою являють триумфальні арки?

6. Особливості психологічного портрету Стародавнього Риму.

7. Назва центральної площі Стародавнього Риму в період республіки.

8. Особливості будови римського храму.

Практичне заняття №3. Мистецтво Стародавнього Сходу, Передньої Азії, Америки та Африки

Завдання 3.1. Мистецтво країн Стародавнього Сходу

1. Китайська культура – одна з найдавніших. Пам'ятки мистецтва Китаю. Зразки і форми стародавнього китайського мистецтва.

2. Старий китайський живопис. Поєднання живопису та каліграфії. Розвиток пейзажного жанру, його особлива роль у китайському живописі.

3. Давнє мистецтво Індії. Міфічні та релігійно-символічні образи індійського мистецтва.

4. Роль і місце скульптури. Монументальна та декоративна скульптура і храмове будівництво Індії. Типи індійського храмового зодчества.

Основні поняття і терміни: пагода, типи храмів, гохуа, шан-шуй, символізм у живописі, теракотова армія, архітектурні традиції, скельні храми, ступа, стамбхи, едикти.

Рекомендована література:

1. Авдиев В. И. История Древнего Востока / В. И. Авдиев. – М. : Высшая школа, 1970. – 609 с.

2. Афанасьева В. К. Искусство Древнего Востока / В. К. Афанасьева, В. Г. Луконин, Н. А. Померанцева – М. : Искусство ; Dresden : Verl. der Kunst, 1976. – 374 с. : ил. – (Малая история искусств).

3. Всеобщая история архитектуры : в 12 т. / Гос. ком. по гражд. стр-ву и архитектуре при Госстрое СССР, Науч.-исслед. ин-т теории, истории и перспективных проблем сов. архитектуры. – М. : Стройиздат, 1966–1977. – 12 т.

4. Всеобщая история искусств: в 6 т. – М. : Искусство, 1956–1964. – 6 т.

5. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств : очерки. Вып. 1. От древнейших времен по XVI в. / Н. А. Дмитриева. – М. : Искусство, 1987. – 320 с.

6. История искусства зарубежных стран. Первобытное общество, Древний Восток, античность : учебник для высших учеб. заведений искусства и культуры / под ред. М. В. Доброклонского, А. П. Чубовой. – [Изд.3-е, доп.]. – М. : Изобразительное искусство, 1979. – 214 с. : [167] с. ил.

7. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Аллегорія, символ, міфологія, поетичне образне тлумачення світу в мистецтві китайських майстрів.
2. Розписи печерних храмів Аджанти.
3. Порівняльна характеристика храмів Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю.
4. Загальна характеристика живопису стародавньої Індії.

Питання для самоконтролю:

1. Назва найдавнішої китайської картини на шовку.
2. Особливості скельних храмів Стародавнього Китаю.
3. Які риси жанру живопису шан-шуй?
4. Коли була заснована китайська Академія мистецтв та її основні вимоги до вступу?
5. Яких ви знаєте стародавніх митців Китаю?
6. У який період була створена знаменита теракотова армія?
7. Що таке ступа?
8. Найвідоміші палацові комплекси Індії.
9. Характерні риси архітектури Стародавньої Індії.

Завдання 3.2. Мистецтво Вавилону.

1. Особливості образотворчого мистецтва Шумеру. Скульптурні зображення та рельєфи. Настінний живопис. Мистецтво будівництва. Роль цегли в оформленні архітектурних споруд. Прийоми ювелірного мистецтва шумерів.

2. Релігійне начало мистецтва Вавилону. Характерні риси житла городян. Храмова та палацова архітектура.

Основні поняття та терміни: скульптура, рельєф, стела, фреска, глиняні вироби, геометричні мотиви, месопотамське зодчества, зіккурат, прийоми ювелірної майстерності

Рекомендована література:

1. Авдиев В. И. История Древнего Востока / В. И. Авдиев. – М. : Высшая школа, 1970. – 609 с.
2. Мерперт М. Очерки археологии библейских стран / М. Мерперт. – М. : ББИ, 2000. – 331 с.
3. Ллойд С. Археология Месопотамии / С. Ллойд. – М. : Наука, 1984. – 280 с. – (По следам исчезнувших культур Востока).
4. Оппенгейм А. Древняя Месопотамия. Портрет погибшей цивилизации. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Наука 1990. – 320 с. – (По следам исчезнувших культур Востока).
5. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.
6. Рагозина З. А. История Халдеи с отдаленнейших времен до возвышения Ассирии / З. А. Рагозина. – Репринтное издание 1902 г. – СПб. : Альфарет, 2015. – 454 с. : ил.; 2 л. карт. – (Серия «История Востока»).

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Писемність Межиріччя.
2. Спорідненість та відмінність культури шумеро-акадських держав.

Питання для самоконтролю:

1. Характерний тип шумеро-вавилонського храму, що має вигляд багатоярусної вежі.
2. Яку інформацію містять написи на базальтовій стелі Хамурапі?
3. Якими прийомами ювелірної майстерності володіли вавилонські митці?
4. Залишки якої грандіозної споруди були виявлені англійським археологом Кольдвеем?
5. Чим відрізняється образотворче мистецтво Ассирії від образотворчого мистецтва Вавилону?
6. Як була оздоблена Дорога процесій?
7. Що собою являють Ворота Іштар?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Мистецтво Середніх віків. Мистецтво епохи Відродження.

Практичне заняття №4. Мистецтво Середніх віків

Завдання 4.1. Мистецтво Візантії.

1. Періодизація та регіональні особливості середньовічного мистецтва.
2. Ранньохристиянське мистецтво як прояв розпаду античної художньої культури. Християнська іконографія. Типи ранньохристиянської культової архітектури.
3. Роль Константинополя в культурному житті Візантії в період правління Юстиніана I. Базиликальні та центричні споруди. Розвиток візантійського мистецтва в VIII-IX ст. Розробка системи канонічних правил релігійних зображень, закріплення християнської іконографії.
4. Ранньовізантійський іконопис V-VII ст. Книжкова мініатюра. Декоративно-прикладне мистецтво V-VII ст.

Основні поняття і терміни: філяри, книжкова мініатюра, монументальні розписи, ікона, іконоборчий рух, християнський символізм, палеологівське відродження

Рекомендована література:

1. Алпатов М. В. Древнерусская иконопись / М. В. Алпатов. – Изд. 2-е. – М. : Искусство, 1978. – 332 с. : ил.
2. Вёрман К. История искусств всех времен и народов : в 3 т. Т. 3. Искусство XVI–XIX столетий / К. Вёрман. – М. : АСТ, 2001. – 944 с.
3. Всеобщая история архитектуры : в 12 т. / Гос. ком. по гражд. стр-ву и архитектуре при Госстрое СССР, Науч.-исслед. ин-т теории, истории и перспективных проблем сов. архитектуры. – М. : Стройиздат, 1966–1977. – 12 т.
4. Всеобщая история искусств: в 6 т. – М. : Искусство, 1956–1964. – 6 т.
5. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств : очерки. Вып. 1. От древнейших времен по XVI в. / Н. А. Дмитриева. – М. : Искусство, 1987. – 320 с.
6. История искусства зарубежных стран. Средние века. Возрождение : учеб. для вузов искусства и культуры / Акад. художеств СССР, Ин-т живописи, скульптуры и архитектуры им. И. Е. Репина ; ред. Ц. Г. Нессельштраус. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изобразительное искусство, 1982. – 664 с. : ил.
7. История русского искусства : в 2 т. Т. 1. Искусство X – первой половины XIX века / под ред. Раковой М. М., Рязанцева И. В. – М. : Изобразительное искусство, 1979. – 361 с.
8. Лазарев В. Н. История византийской живописи : в 2 т. / В. Н. Лазарев. – М. : Искусство, 1986. – 2 т.
9. Лазарев В. Н. Русская иконопись от истоков до начала XVI в. : альбом / В. Н. Лазарев ; ред. Г. И. Вздорнов. – 2-е изд. – М. : Искусство, 1994. – 538 с.
10. Нессельштраус Ц. Искусство Западной Европы в средние века / Ц. Нессельштраус. – Ленинград ; Москва : Искусство, 1964. – 388 .

11. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.

12. Райс Д. Т. Искусство Византии / Д. Т. Райс. – М. : Слово, 2002. – 256 с. : ил.

13. Сокольникова Н. М. История изобразительного искусства : учебник для студентов учреждений высшего профессионального образования / Н. М. Сокольникова. – М. : Академия, 2011. – 2 т.

14. Ястребицкая А. Л. Западная Европа XI–XIII вв. / А. Л. Ястребицкая. – М. : Искусство, 1978. – 175 с. – (Эпоха. Быт. Костюм).

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Розвиток книжкової мініатюри у Візантії.
2. Декоративно-прикладне мистецтво V-VII ст.
3. Тектонічні й естетичні особливості візантійського хрестово-купольного храму IX-XII ст.

Питання для самоконтролю:

1. Що спричинило іконоборчі рухи у Візантії?
2. Архітектори, що створили храм св. Софії Константинопольської.
3. Що символізує купула?
4. Особливості храмового будівництва Візантії.
5. Проаналізуйте зв'язок візантійського мистецтва з античним.
6. Назвіть основні художні принципи іконопису.
7. Дайте визначення терміну «іконопис».

Завдання 4.2. Звіриний, романський та готичний стиль у мистецтві європейського Середньовіччя.

1. Книжкова мініатюра VIII ст. Рунічні камені VII-XI ст. Звернення до традицій пізньої античності, змішування східних, візантійських і варварських традицій. Книжкова мініатюра VIII-IX ст.

2. Домінантна роль архітектури як формотворчого мистецтва. Будівельні принципи та стилістичні особливості романської архітектури. Оборонні споруди. Культова архітектура Німеччини і Франції в XI-XII ст.

3. Франція – батьківщина готики. Архітектурна конструкція готичного собору.

4. Готичне мистецтво Німеччини. Цегляна готика Німеччини.

5. Розширення тематики та засобів вираження готичної скульптури, переважання круглої пластики в скульптурному оздобленні собору.

Основні поняття та терміни: скрипторій, «каролінгське» відродження, рунічні камені, донжон, крипт, нартекс, принцип ієрархії, цегляна готика, вітраж, монохромний живопис.

Рекомендована література:

1. Всеобщая история архитектуры : в 12 т. / Гос. ком. по гражд. стр-ву и архитектуре при Госстрое СССР, Науч.-исслед. ин-т теории, истории и перспективных проблем сов. архитектуры. – М. : Стройиздат, 1966–1977. – 12 т.

2. Всеобщая история искусств: в 6 т. – М. : Искусство, 1956–1964. – 6 т.

3. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств : очерки. Вып. 1. От древнейших времен по XVI в. / Н. А. Дмитриева. – М. : Искусство, 1987. – 320 с.

4. История искусства зарубежных стран. Средние века. Возрождение : учеб. для вузов искусства и культуры / Акад. художеств СССР, Ин-т живописи, скульптуры и архитектуры им. И. Е. Репина ; ред. Ц. Г. Нессельштраус. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изобразительное искусство, 1982. – 664 с. : ил.

5. Нессельштраус Ц. Искусство Западной Европы в средние века / Ц. Нессельштраус. – Ленинград ; Москва : Искусство, 1964. – 388 .

6. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.

7. Сокольникова Н. М. История изобразительного искусства : учебник для студентов учреждений высшего профессионального образования / Н. М. Сокольникова. – М. : Академия, 2011. – 2 т.

8. Ястребицкая А. Л. Западная Европа XI–XIII вв. / А. Л. Ястребицкая. – М. : Искусство, 1978. – 175 с. – (Эпоха. Быт. Костюм).

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Художня та образна система скульптурного оздоблення романських соборів. Розвиток вітражу.

2. Спільність і національна самобутність мистецтва романського стилю в країнах Західної й Центральної Європи.

3. Збереження романських традицій і форм у готичній архітектурі Німеччини.

4. Собор святого Віта у Празі.

Запитання для самоконтролю:

1. Яку головну функцію виконувало середньовічне мистецтво ?

2. Особливості «каролінгського» відродження.

3. Поєднання язичницьких та християнських образів у храмах Середньовіччя

4. Назвіть відомі храми романського стилю.

5. У якому стилі виконано знаменитий храм Паризької Богоматері?

6. Які стильові особливості романського та готичного храмів?

7. Коли з'являються перші вітражі?

8. Здійсніть порівняльну характеристику романського та готичного стилів.

9. Де виникла т. з. «цегляна» готика?

10. Який будівельний матеріал найчастіше використовують при будівництві середньовічних храмів та замків?

Практичне заняття №5. Мистецтво епохи Відродження

Завдання 5.1. Відродження в Італії

1. Утвердження принципів гуманізму та нового мистецтва в культурі Флоренції XV ст.. Зв'язок науки з мистецтвом. Творчість Джотто.

2. Архітектура раннього Відродження. Звернення до античної спадщини. Творчість Ф. Брунеллескі. Започаткування нових типів світських і культових споруд. Скульптура раннього Відродження. Творчість Донателло. Флорентійська школа XV ст. Мазаччо – основоположник ренесансного реалізму в живописі XV ст. Творчість С. Боттічеллі. Своєрідність венеціанської мистецької школи.

3. Творчість Леонардо да Вінчі – основоположника мистецтва високого Відродження. Теоретична спадщина Леонардо. Мистецтво Рафаеля Санті. Мікеланджело. Скульптурні та живописні твори майстра.

4. Венеціанська школа XVI ст. Роль Джорджоне в становленні мистецтва високого Відродження у Венеції. Творчість Тіціана, її життєстверджуючий характер. Венеціанське мистецтво в кінці XVI ст.

Основні поняття і терміни: проторенесанс, ренесанс, гуманізм, закони лінійної і повітряної перспективи, мистецькі школи, маньєризм.

Рекомендована література:

1. Алпатов М. В. Художественные проблемы итальянского Возрождения / М. В. Алпатов. – М. : Искусство, 1997. – 268 с. : ил.

2. Березин А. Д. Рассказы о прекрасном / А. Д. Березин. – М. : Изобразительное искусство, 1999. – 351 с. : ил.

3. Вазари Дж. Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих : пер. с итал. / Джорджо Вазари. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 544 с.

4. Виппер Б. Итальянский Ренессанс XIII–XVI века : курс лекций по истории изобразит. искусства и архитектуры : [в 2 т.] / Б. р. Виппер ; [Ин-т истории искусств]. – М. : Искусство, 1977. – 2 т.

5. Герлингс Ш. 100 знаменитых художников : гениальные творения мастеров живописи / Ш. Герлингс. – Харьков : Клуб семейного досуга, 2009. – 208 с.

6. Данилова И. Е. От средних веков к Возрождению. Сложение художественной системы картины Кватроченто/ И. Е. Данилова. – М. : Искусство, 1975. – 127 с.

7. Дворжак М. История итальянского искусства в эпоху Возрождения : курс лекций : [в 2 т.] : пер. с ит. Т. 1. XIV и XV столетие / М. Дворжак. – Москва : Искусство, 1978. – 177 с. : 120 л. ил.

8. Дворжак М. История итальянского искусства в эпоху Возрождения : курс лекций : [в 2 т.] : пер. с ит. Т. 2. XVI столетие / М. Дворжак. – Москва : Искусство, 1978. – 395 с. : 120 л. ил.

9. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств : очерки. Вып. 1. От древнейших времен по XVI в. / Н. А. Дмитриева. – М. : Искусство, 1987. – 320 с.

10. История искусств стран Западной Европы от Возрождения до начала 20 века. Живопись, скульптура, графика, архитектура, музыка, драма, театр. Искусство Раннего Возрождения. Италия. Нидерланды. Германия / сост. А. А. Аникст. – Москва : Искусство, 1980. – 527 с.

11. История искусства зарубежных стран. Средние века. Возрождение :

учеб. для вузов искусства и культуры / Акад. художеств СССР, Ин-т живописи, скульптуры и архитектуры им. И. Е. Репина ; ред. Ц. Г. Нессельштраус. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изобразительное искусство, 1982. – 664 с. : ил.

12. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Ведута – жанр європейського живопису доби Ренесансу.
2. Друкована графіка доби Відродження.

Питання для самоконтролю:

1. Кого вважають основоположником мистецтва Раннього Відродження?
2. Архітектор, автор куполу собору Санта Марія дель Фьоре у Флоренці
3. Хто є автором першого кінного монументу епохи Відродження?
4. Автор живописних робіт «Весна», «Народження Венери», «Св. Себастьян».
5. Назвіть приклад теоретичної спадщини Леонардо да Вінчі.
6. Якого венеціанського художника вважають основоположником Високого Відродження?
7. Хто і для якого інтер'єру створив знамениту фреску «Афінська школа»?
8. У чому полягає живописна техніка «сфумато»?

Завдання 5.2. Північне Відродження

1. Мистецтво Відродження в Нідерландах. Зародження портрету, пейзажу та побутового жанру в нідерландському релігійному живописі. Брати Ван Ейк – основоположники ренесансного мистецтва Нідерландів. Творчість р. ван дер Вейдена. Реалізм і фантастика в творчості І. Босха. Мистецтво П. Брейгеля Старшого.

2. Мистецтво Відродження у Німеччині. А. Дюрер – найвизначніший представник німецького Відродження. Творчість Л. Кранаха. Портрети і малюнки Г. Гольбейна Молодшого.

3. Мистецтво Відродження у Франції. Встановлення централізованої абсолютистської держави у Франції у другій половині XV ст. Формування нового французького мистецтва на основі досягнень нідерландського та італійського Відродження. Книжкова мініатюра XV ст. Творчість Ж.. Фуке. Розвиток портретного жанру в французькому живописі XVI ст. Творчість Ж. Гужона та Ж. Пілона. Лувр.

Основні поняття та терміни: Північне Відродження, протобароко, гравюра, ксилографія, національні традиції, сюрреалізм, фронтиспис

Рекомендована література:

1. Бенеш О. Искусство северного Возрождения : [пер. с англ.] / Отто Бенеш. – М. : Искусство, 1993. – 198 с.
2. Вазари Дж. Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих : пер. с итал. / Джорджо Вазари. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 544 с.
3. Всеобщая история искусств: в 6 т. – М. : Искусство, 1956–1964. – т.4.

4. Ильина Т. В. История искусств. Западноевропейское искусство : учебник для высш. учеб. завед. / Т. В. Ильина. – 3-е изд. – М. : Высшая школа, 2002. – 368 с.

5. История искусств стран Западной Европы от Возрождения до начала 20 века. Живопись, скульптура, графика, архитектура, музыка, драма, театр. Искусство Раннего Возрождения. Италия. Нидерланды. Германия / сост. А. А. Аникст. – Москва : Искусство, 1980. – 527 с.

6. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.

7. Сокольникова Н. М. История изобразительного искусства : учебник для студентов учреждений высшего профессионального образования / Н. М. Сокольникова. – М. : Академия, 2011. – 2 т.

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Портрети і малюнки Г. Гольбейна Молодшого.
2. Творчість Жан Клуе Молодшого та його сина Франсуа Клуе.
3. Поєднання елементів ренесансної архітектури з готичними традиціями.

Питання для самоконтролю:

1. Автор «Автопортрету з гвоздикою».
2. Кого вважають батьком сюрреалізму?
3. Чому у Пітера Брейгеля Старшого було прізвисько Мужичий?
4. Хто автор полотна «Спокуса святого Антонія»?
5. Які графічні цикли створив Альбрехт Дюрер?
6. Яку назву отримав надгробок Генріха II та хто його автор?

Завдання 5.3. Мистецтво Росії XIV-XVI ст.

1. Мистецтво Росії першої половини XIV-XV ст. Продовження дерев'яного та відродження мурованого зодчества. Іконопис. Перебудова Московського кремля за часів Івана Калити. Ранньомосковська архітектура.

2. Феофан Грек. Формування іконописних шкіл. Творчість Андрія Рубльова та художників його кола. Фрески соборів у Володимирі. Розвиток мистецтва в монастирях. Іконостаси. «Трійця» Андрія Рубльова. Книжкові мініатюри.

3. Мистецтво Росії другої половини XV-XVI ст. Перетворення Кремля в державну резиденцію та перебудова його архітектурного ансамблю. Співпраця російських та італійських майстрів і її результати. Розвиток центричного типу храму та пошуки складних композиційних рішень в архітектурі.

4. Діонісій і його вплив на художню культуру Москви XV-XVI ст. Книжкова мініатюра. Розквіт дерев'яної архітектури. Розширення мурованого цивільного будівництва та його орієнтація на народне зодчество.

Основні поняття та терміни: руські традиції, муроване зодчество, зовнішній вигляд, стилістичні риси, іконописні школи, книжкова мініатюра, орнаменти

Рекомендована література:

1. Алпатов М. В. Древнерусская иконопись / М. В. Алпатов. – Изд. 2-е. – М. : Искусство, 1978. – 332 с. : ил.

2. Лазарев В. Н. Русская иконопись от истоков до начала XVI в. : альбом / В. Н. Лазарев ; ред. Г. И. Вздорнов. – 2-е изд. – М. : Искусство, 1994. – 538 с.

3. Лазарев В. Н. История византийской живописи : в 2 т. / В. Н. Лазарев. – М. : Искусство, 1986. – 2 т.

4. История русского искусства : в 2 т. Т. 1. Искусство X – первой половины XIX века / под ред. Раковой М. М., Рязанцева И. В. – М. : Изобразительное искусство, 1979. – 361 с.

5. История русского искусства : в 2 т. Т. 2. Искусство второй пол. XIX века / под ред. Неклюдовой М. Г., Милотворской М. Б. – М. : Изобразительное искусство, 1980. – 600 с.

6. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч.1/ О.Г.Панфілова, Н.В.Рублевська, І.І.Тарасюк. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 172с.

Питання, які винесено на самостійне опрацювання:

1. Фрески Новгород.
2. Книжкова мініатюра Росії XIV-XVII ст.
3. Станковий живопис. Живописці С.Ушаков, Ф.Зубов та ін. „Живописний” напрямок в іконописі. Парсуна.

Питання для самоконтролю:

1. Чому християнство стало рушієм розвитку культури?
2. У чому полягав зв'язок стародавньої руської культури з Візантією?
3. Які архітектурні пам'ятки Москви XIV-XVII ст., що збереглися до нашого часу, вам відомі?
5. Назвіть характерні риси псковської іконописної школи.
6. Які ікони входять до т. з. «Звенигородського чину»?
7. Які архітектори брали участь у забудові Московського Кремля?

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Авдиев В. И. История Древнего Востока / В. И. Авдиев. – М. : Высшая школа, 1970. – 609 с.
2. Акимова Л. И. Искусство Древней Греции: геометрика, архаика / Л. И. Акимова. – СПб. : Азбука-классика, 2006. – 400 с.
3. Алпатов М. В. Древнерусская иконопись / М. В. Алпатов. – Изд. 2-е. – М. : Искусство, 1978. – 332 с. : ил.
4. Алпатов М. В. Художественные проблемы искусства Древней Греции / М. В. Алпатов. – М. : Искусство, 1997. – 235 с. : ил.
5. Алпатов М. В. Художественные проблемы итальянского Возрождения / М. В. Алпатов. – М. : Искусство, 1997. – 268 с. : ил.
6. Антонович Е. А. Декоративно-прикладне мистецтво : посібник для студентів художньо-графічного факультету педінститутів / Е. А. Антонович, р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1992. – 271 с. : іл.
7. Афанасьева В. К. Искусство Древнего Востока / В. К. Афанасьева, В. Г. Луконин, Н. А. Померанцева – М. : Искусство ; Dresden : Verl. der Kunst, 1976. – 374 с. : ил. – (Малая история искусств).
8. Бартенев И. А. Очерки истории архитектурных стилей : учебное пособие / И. А. Бартенев, В. Н. Батажкова. – М. : Изобразительное искусство, 1993. – 384 с.
9. Бенеш О. Искусство северного Возрождения : [пер. с англ.] / Отто Бенеш. – М. : Искусство, 1993. – 198 с.
10. Березин А. Д. Рассказы о прекрасном / А. Д. Березин. – М. : Изобразительное искусство, 1999. – 351 с. : ил.
11. Вазари Дж. Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих : пер. с итал. / Джорджо Вазари. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 544 с.
12. Вельфлин Г. Основные понятия истории искусств : проблема эволюции стиля в новом искусстве / Г. Вельфлин. – СПб. : МИФРИЛ, 1994. – 428 с.
13. Вёрман К. История искусств всех времен и народов : в 3 т. Т. 3. Искусство XVI–XIX столетий / К. Вёрман. – М. : АСТ, 2001. – 944 с.
14. Виппер Б. Итальянский Ренессанс XIII–XVI века : курс лекций по истории изобразит. искусства и архитектуры : [в 2 т.] / Б. р. Виппер ; [Ин-т истории искусств]. – М. : Искусство, 1977. – 2 т.
15. Виппер Б. р. Искусство Древней Греции / Б. р. Виппер ; АН СССР, Ин-т истории искусств М-ва культуры СССР. – М. : Наука, 1972. – 270 с., 74 л. ил.
16. Всеобщая история архитектуры : в 12 т. / Гос. ком. по гражд. стр-ву и архитектуре при Госстрое СССР, Науч.-исслед. ин-т теории, истории и перспективных проблем сов. архитектуры. – М. : Стройиздат, 1966–1977. – 12 т.
17. Всеобщая история искусств: в 6 т. – М. : Искусство, 1956–1964. – 6 т.

18. Герлингс Ш. 100 знаменитых художников : гениальные творения мастеров живописи / Ш. Герлингс. – Харьков : Клуб семейного досуга, 2009. – 208 с.
19. Государственный Эрмитаж : альбом / авт. предисл. Б. Б. Пиотровский. – М. : Изобразительное искусство, 1999. – 15 с. : 115 репрод.
20. Данилова И. Е. Итальянская монументальная живопись. Раннее Возрождение : альбом / И. Е. Данилова. – М. : Искусство, 1970. – 256 с. : 96 л. ил. – (Из истории мирового искусства)..
21. Данилова И. Е. От средних веков к Возрождению. Сложение художественной системы картины Кватроченто/ И. Е. Данилова. – М. : Искусство, 1975. – 127 с.
22. Дворжак М. История итальянского искусства в эпоху Возрождения : курс лекций : [в 2 т.] : пер. с ит. Т. 1. XIV и XV столетие / М. Дворжак. – Москва : Искусство, 1978. – 177 с. : 120 л. ил.
23. Дворжак М. История итальянского искусства в эпоху Возрождения : курс лекций : [в 2 т.] : пер. с ит. Т. 2. XVI столетие / М. Дворжак. – Москва : Искусство, 1978. – 395 с. : 120 л. ил.
24. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств : очерки. Вып. 1. От древнейших времен по XVI в. / Н. А. Дмитриева. – М. : Искусство, 1987. – 320 с.
25. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств : очерки. Вып. 2. Северное Возрождение ; Страны Западной Европы XVII и XVIII веков ; Россия XVIII века / Н. А. Дмитриева. – Изд. 2-е, доп. – М. : Искусство, 1989. – 318 с.
26. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств. Вып. 3. Страны Западной Европы XIX века ; Россия XIX века / Н. А. Дмитриева. – М. : Искусство, 1992. – 361 с.
27. Древние цивилизации = Ancient Civilizations / под ред. Г. М. Бонгард-Левина. – М. : Мысль, 1989. – 479 с.
28. Ильина Т. В. История искусств. Западноевропейское искусство : учебник для высш. учеб. завед. / Т. В. Ильина. – 3-е изд. – М. : Высшая школа, 2002. – 368 с.
29. История искусств стран Западной Европы от Возрождения до начала 20 века. Живопись, скульптура, графика, архитектура, музыка, драма, театр. Искусство Раннего Возрождения. Италия. Нидерланды. Германия / сост. А. А. Аникст. – Москва : Искусство, 1980. – 527 с.
30. История искусства зарубежных стран. Первобытное общество, Древний Восток, античность : учебник для высших учеб. заведений искусства и культуры / под ред. М. В. Доброклонского, А. П. Чубовой. – [Изд.3-е, доп.]. – М. : Изобразительное искусство, 1979. – 214 с. : [167] с. ил.
31. История искусства зарубежных стран. Средние века. Возрождение : учеб. для вузов искусства и культуры / Акад. художеств СССР, Ин-т живописи,

скульптуры и архитектуры им. И. Е. Репина ; ред. Ц. Г. Нессельштраус. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изобразительное искусство, 1982. – 664 с. : ил.

32. История русского искусства : в 2 т. Т. 1. Искусство X – первой половины XIX века / под ред. Раковой М. М., Рязанцева И. В. – М. : Изобразительное искусство, 1979. – 361 с.

33. История русского искусства : в 2 т. Т. 2. Искусство второй пол. XIX века / под ред. Неклюдовой М. Г., Милотворской М. Б. – М. : Изобразительное искусство, 1980. – 600 с.

34. Історія мистецтв : опорний конспект лекцій / ред. Т. Г. Верета. – Київ : КНТУ, 2009. – 50 с.

35. Квеннелл М. Первобытные люди. Быт, религия, культура : пер. с англ. / М. Квеннелл, Ч. Квеннелл. – М. : Центрполиграф, 2005. – 238 с.

36. Лазарев В. Н. История византийской живописи : в 2 т. / В. Н. Лазарев. – М. : Искусство, 1986. – 2 т.

37. Лазарев В. Н. Русская иконопись от истоков до начала XVI в. : альбом / В. Н. Лазарев ; ред. Г. И. Вздорнов. – 2-е изд. – М. : Искусство, 1994. – 538 с.

38. Лихачева В. Искусство Византии IV – XV вв. / В. Лихачева. – Ленинград : Искусство, 1981. – 310 с. – (Очерки истории и теории изобразительных искусств).

39. Ллойд С. Археология Месопотамии / С. Ллойд. – М. : Наука, 1984. – 280 с. – (По следам исчезнувших культур Востока).

40. Лясковская О. Я. Французская готика XII – XIV вв. / О. Я. Лясковская. – М. : Искусство, 1973. – 174 с.

41. Мартиндейл Э. Готика / Э. Мартиндейл. – Москва : Слово, 2001. – 288 с.

42. Матье М. Э. Искусство Древнего Египта / М. Э. Матье. – М. : Искусство, 1970. – 198 с.

43. Мерперт М. Очерки археологии библейских стран / М. Мерперт. – М. : ББИ, 2000. – 331 с.

44. Мириманов В. Б. Первобытное и традиционное искусство / В. Б. Мириманов. – М. : Искусство ; Dresden : Verl. der Kunst, 1973. – 319 с. : ил. – (Малая история искусств).

45. Нессельштраус Ц. Искусство Западной Европы в средние века / Ц. Нессельштраус. – Ленинград ; Москва : Искусство, 1964. – 388.

46. Оппенгейм А. Древняя Месопотамия. Портрет погибшей цивилизации. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Наука 1990. – 320 с. – (По следам исчезнувших культур Востока).

47. Павлов В. В. Скульптурный портрет в Древнем Египте / В. В. Павлов. – М. : Искусство; Л. : Искусство, 1937. – 51, [2] с. : ил.

48. Памятники мирового искусства. [Вып. 3] : Искусство Эгейского мира и Древней Греции / [Научно-исследовательский институт теории и истории

изобразительных искусств Академии художеств СССР] ; редкол.: Ю. Д. Колпинский (пред.) [и др.]. – М. : Искусство, 1970. – 90 с.

49. Пасічний А. М. Образотворче мистецтво : словник-довідник. – Тернопіль : Навч. книга–Богдан, 2008. – 216 с.

50. Рагозина З. А. История Халдеи с отдаленнейших времен до возвышения Ассирии / З. А. Рагозина. – Репринтное издание 1902 г. – СПб. : Альфарет, 2015. – 454 с. : ил.; 2 л. карт. – (Серия «История Востока»).

51. Райс Д. Т. Искусство Византии / Д. Т. Райс. – М. : Слово, 2002. – 256 с. : ил.

52. Ривкин Б. И. Античное искусство / Б. И. Ривкин. – М. : Искусство, 1972. – 356 с. : ил. – (Малая история искусств)

53. Ротенберг Е. И. Искусство Италии. Средняя Италия в период Высокого Возрождения : очерки истории и теории изобразительных искусств / Е. И. Ротенберг. – М. : Искусство, 1974. – 216 с. : ил.

54. Садохин А. П. Мировая художественная культура : учебник для студентов вузов / А. П. Садохин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 495 с. : ил.

55. Серюльяс М. Лувр / М. Серюльяс – М. : АСТ, 2000. – 240 с.

56. Сидорова Н. А. Искусство Эгейского мира / Н. А. Сидорова ; ред. И. А. Шкирич ; худ. А. Т. Ясинский. – М. : Искусство, 1972. – 227 с.

57. Соколов Г. И. Искусство Древнего Рима / Г. И. Соколов. – М. : Искусство, 1971. – 231 с. – (Очерки истории и теории изобразительных искусств).

58. Соколов Г. И. Искусство Древней Греции / Г. И. Соколов. – М. : Изобразительное искусство, 1980. – 271 с.

59. Соколов Г. И. Искусство этрусков / Г. И. Соколов. – М. : Искусство, 1990. – 319 с. : ил. – (Очерки истории и теории изобразительных искусств).

60. Соколов Г. И. Олимпия / Г. И. Соколов. – 2-е изд. – М. : Искусство, 1981. – 214 с. : ил.

61. Сокольникова Н. М. История изобразительного искусства : учебник для студентов учреждений высшего профессионального образования / Н. М. Сокольникова. – М. : Академия, 2011. – 2 т.

62. Сопоцинский О. И. Искусство западноевропейского средневековья / О. И. Сопоцинский. – М. : Искусство, 1964. – 78 с. : ил. – (Б-ка по изобразительному искусству для народных университетов культуры, художественной самодеятельности и школьных библиотек).

63. Столяр А. Происхождение изобразительного искусства / А. Столяр. – М. : Искусство, 1985. – 299 с. : ил.,

64. Тяжёлов В. Н. Искусство средних веков в Западной и Центральной Европе / В. Н. Тяжёлов. – М. : Искусство, 1981. – 383 с. : ил. – (Малая история искусств).

65. Тяжёлов В. Н. Искусство средних веков: Византия, Армения и Грузия, Болгария и Сербия, Древняя Русь, Украина и Белоруссия / В. Н. Тяжёлов ; редактор А. М. Кантор. – М. : Искусство, 1975. – 366 с. : ил. – (Малая история искусств).
66. Удивительные эгейские царства : [пер. с англ.]. – М. : ТЕРРА, 1997. – 166 с. – (Энциклопедия «Исчезнувшие цивилизации»).
67. Флиттнер Н. Культура и искусство Двуречья и соседних стран / Н. Флиттнер. – Л. ; М. : Искусство, 1958. – 297 с. : ил.
68. Формозов А. А. Памятники первобытного искусства на территории СССР / А. А. Формозов. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Наука, 1980. – 136 с. – (Страницы истории нашей Родины).
69. Художня культура світу. Європейський культурний регіон / Н. Є. Миропольська, Е. В. Белкіна, Л. М. Масол, О. І. Оніщенко – Київ : Вища школа, 2001. – 191 с.
70. Чубова А. П. Античная живопись / А. П. Чубова, А. П. Иванова. – [М. : Искусство, 1966]. – 194 с. : 92 л. ил.
71. Що? Як? Чому? Світ мистецтва : популярна дитяча енциклопедія. – Харків : Глобус, 1999. – 158 с.
72. Этруски: италийское жизнелюбие : энциклопедия / пер. с англ. О. Соколовой. – М. : ТЕРРА, 1998. – 167 с. – (Энциклопедия «Исчезнувшие цивилизации»).
73. Ястребицкая А. Л. Западная Европа XI–XIII вв. / А. Л. Ястребицкая. – М. : Искусство, 1978. – 175 с. – (Эпоха. Быт. Костюм).